

ЗМІСТ ТА ПРІОРИТЕТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕРЕКЛАДАЧІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ НІМЕЧЧИНИ

Н. В. ЛЕВИЦЬКА

Сучасний стан вітчизняного суспільства та значні зміни в політичному, економічному та духовному житті нашої країни зумовлюють необхідність по-новому розглядати потреби професійної підготовки фахівців, формування інтелектуального і творчого потенціалу особистості у вищих навчальних закладах України. Умови постійного розширення та поглиблення сфер міжкультурної комунікації в сучасному світі і зокрема в Україні викликають необхідність реформування перекладацької освіти.

Ефективність заходів щодо поліпшення якості підготовки перекладачів багато в чому залежить від урахування позитивних аспектів зарубіжного досвіду у цій сфері професійної освіти, зокрема досвіду Німеччини, що посідає чільне місце серед провідних країн із високим рівнем підготовки кваліфікованих фахівців перекладацької галузі.

Проблеми підготовки фахівців в університетах ФРН висвітлюються у дослідженнях А. Кудіна, З. Логвіна, О. Клименко «Особливості підготовки фахівців у вищих навчальних закладах ФРН», а також у праці І. Марцинковського «Університетська освіта в капіталістичних країнах. Основні тенденції розвитку, проблеми та протиріччя», де аналізуються організація і структура університетської системи, дидактичні особливості навчально-виховного процесу. Окремі аспекти професійної підготовки перекладачів висвітлено у працях вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема у працях: Г. Воронки, Т. Георгієвої, А. Іванової, С. Корсака, Т. Кошманової, І. Марцинківського, А. Парінова, Л. Пуховської, С. Романової та ін. (професійна підготовка фахівців у зарубіжній школі), Т. Ганічевої, А. Гроса, Р. Кріса, Ф. Лімбаха, О. Павлик, Е. Піма, Б. Рубрехта, Н. Соболя, Л. Тархової, О. Шупти, А. Янковця (професійна підготовка перекладачів). Незважаючи на низку вищезазначених наукових досліджень, концептуальні засади професійної підготовки перекладачів на сучасному етапі в світі не були предметом окремих наукових досліджень, і ця проблема потребує ґрунтовного аналізу та системного вивчення.

Метою цієї статті є висвітлення особливостей університетської підготовки перекладачів у Німеччині, характеристика її структури, змісту й пріоритетів, аналіз позитивних та негативних аспектів професійної підготовки перекладачів в університетах Німеччини.

Хоча Німеччина є одним із ініціаторів й активних учасників процесу європейської інтеграції в галузі освіти, країна досить обережно реформує власну систему вищої освіти в умовах Болонського процесу, прагнучи зберегти свої національні освітні традиції. Реформаційні процеси в Німеччині, спрямовані на підвищення якості та конкурентоспроможності її вищої освіти у світі та розширення мобільності студентського та викладацького складу, дали вже певні результати. У 1998 р. в Рамковий закон про вищу освіту були внесені зміни, які закріпили мінімум необхідних вимог для реалізації Болонської декларації, надавши їм статус таких, що доповнюють національну освітню систему. Тим самим, вищим навчальним закладам Німеччини було надане право вибору системи підготовки студентів як за класичним німецьким, так і за новим європейським варіантом підготовки бакалаврів та магістрів [1, с. 62].

Новим для вищої освіти Німеччини стало запровадження ступеня бакалавра і магістра (майстра) у загальноєвропейському розумінні, яке стикається з низкою проблем та супроводжується дискусіями в самій країні. У вищій школі Німеччини відбуваються структурні зміни, розробка й апробація нових підходів, моделей, технологій підготовки майбутніх фахівців, зокрема перекладачів.

Професійна підготовка перекладачів здійснюється в Німеччині в 8 університетах у містах Берліні, Бонні, Дюссельдорфі, Майнці, Гейдельберзі, Гільдесхаймі та Заарбрюкені. В кожному з цих університетів є можливість обрати спеціальність з послідовним здобуттям ступенів (освітньо-кваліфікаційних рівнів) бакалавра, магістра та непослідовну, за якою бакалаврські та магістерські програми є незалежними одна від одної.

Для досягнення високої мобільності студентів, що є основною вимогою Болонської декларації, бакалаврські перекладацькі спеціальності в Німеччині мають подібні навчальні плани й програми.

Бакалаврські програми розділені на цикли (гуманітарний, соціальний, економічний, професіональний) і розділи (фізична культура, навчально-виробнича практика, державна атестація).

Кожен цикл має базову обов'язкову частину й варіативну (профільну), яка визначається вишем. Саме варіативна частина повинна надати можливість студентам отримати поглиблені знання та навички для успішної професійної діяльності і підготувати їх до продовження навчання в магістратурі. В основі навчання лежить загальнофілологічна освіта з двох іноземних мов, яка доповнюється семінарами з перекладу та введенням в одну із галузей спеціалізації (техніка, право, природничі науки, медицина, економіка) та із загальнолінгвістичних та культурологічних дисциплін. У всіх університетах пропонуються комп'ютерні курси й дисципліни з інформаційних технологій. Процес навчання не такий академічний як у вітчизняних вузах, більш гнучкий та орієнтований на індивідуальні потреби та інтереси студентів, що відповідає потребам європейського ринку праці і враховує сучасні та майбутні практичні завдання, з якими стикатимуться студенти в своїй подальшій професійній діяльності. Бакалаврський іспит складається з письмової бакалаврської роботи і з усного випускного іспиту.

Для вступу до магістратури обов'язкове не лише отримання ступеня бакалавра в галузі перекладу, а й складання вступного іспиту, що підвищує рівень магістерської перекладацької освіти. Характерною ознакою незалежних магістерських спеціальностей є їх профільна спеціалізація. Вони спрямовані на задоволення конкретних потреб ринку перекладацьких послуг і передбачають наявність спеціалізованих дисциплін, що дають змогу додатково отримати необхідні знання у сфері майбутньої професійної діяльності. Програми підготовки магістрів-перекладачів передбачають два етапи навчання. Перший етап навчального процесу включає загальні дисципліни (як правило, основи письмового та усного перекладу). На другому етапі передбачено вивчення спеціалізованих дисциплін, які залежать від обраного напрямку підготовки.

Багато спеціалістів та адміністрації навчальних закладів не цілком задоволені існуючою моделлю освіти, яка не повністю відповідає потребам сучасного інформаційного суспільства. Часто можна почути критичні думки про втрату якості освіти і недостатню привабливість підготовки перекладачів в університетах. Панує думка про те, що під час навчання перекладачів потрібно більше уваги приділяти дисциплінам спеціалізації, так як сьогодні перекладачі витісняються з ринку праці спеціалістами з інших галузей знань зі знанням іноземної мови чи з додатковою кваліфікацією з транслаторики. Все частіше висловлюються думки, що як на бакалаврських програмах так і на магістерських філологічні дисципліни не повинні домінувати над спеціальними й загальномовними предметами, дисциплінами з транслаторики та культурології. В німецьких університетах більше уваги приділяється новим вимогам до професійної діяльності перекладача чи вже сформованим сферам діяльності, такими, як локалізація програмного забезпечення, міжкультурна, технічна кореспонденція, соціальне представництво, міжкультурний менеджмент конфліктних ситуацій, а також підготовці студентів до особливих умов і вимог естафетного (ретрансляційного) перекладу, широкому впровадженню нових мовленнєвих технологій та іншим допоміжним засобам, формуванню і розвитку навичок групової роботи.

Переклад – це практична діяльність, яка спрямована на виконання конкретних комунікативних завдань у диференційованій за місцем і часом міжкультурній суспільній сфері. Тому під час професійної підготовки перекладачів в Німеччині відбувається послідовна адаптація навчання перекладу до вимог інформаційного суспільства, що розвивається і яка охоплює такі моменти:

акцент на професійну спеціалізацію і підготовку майбутніх перекладачів у рамках каталогу додаткових спеціальностей, що постійно розширюється та актуалізується;

розширення пропозиції навчальних дисциплін у сфері інформаційних технологій, ознайомлення студентів із технічними можливостями комунікаційних технологій з метою як найкраще підготувати студентів до вимог і наслідків політичної та наукової глобалізації;

акцент на науковому характері навчання перекладу завдяки введенню дисциплін із транслаторики, міжкультурної комунікації, мовознавства;

викладання, яке орієнтоване на мовні типології та універсалії, щоб забезпечити подальшу спеціалізацію з конкретної мови і культури, поглиблення рівня знань із мовних дисциплін.

Сьогодні від посередника очікується наявність знань, умінь та навичок, які безпосередньо не пов'язані з професією перекладача: самостійне складання текстів (не тільки кореспонденції чи протоколів, а й технічних, науково-популярних, публіцистичних), оцінка, рецензування текстів, створення адаптованих версій програмного забезпечення (локалізація), редагування текстів, опрацювання текстів для подальшого машинного перекладу, опрацювання машинного перекладу, консультації не лише з мовних питань, а й із краєзнавчих та міжкультурних аспектів і т.д. Тому в німецькій системі підготовки перекладачів у професійній профіль включені такі професійні види

діяльності, як спеціаліст із термінології, експерт з радіо-та телемовлення, експерт із роботи з друкованими виданнями, спеціаліст із лексикографії, ділової кореспонденції у сфері зовнішньої економічної діяльності, спеціаліст із комп'ютерної лінгвістики, викладач у навчальних закладах. Вимоги до професійного перекладача дуже різнобічні. Майбутній перекладач повинен володіти широкими фоновими знаннями, прогресуючою компетенцією в рамках рідної та іноземної мов, знаннями з теорії та стратегій перекладу, знаннями та навичками у сфері аналізу завдань перекладу, аналізу початкового тексту, навичками створення тексту на мові перекладу та його макета, володіти методами необхідної інформації, включаючи самостійну роботу з термінологією, знаннями про особливості професійної діяльності мовного посередника.

Програми навчання в університетах Німеччини, які готують перекладачів, базуються на вже сформованій загальномовній компетенції студентів, яка в подальшому вдосконалюється в процесі навчання майбутніх перекладачів. На думку німецьких дидактиків та методистів, недопустимою є ситуація, коли основна мовна компетенція не сформована до початку навчання в університеті і що така ситуація є результатом розповсюдженої думки про те, що для професії перекладача, насамперед, важливими є знання іноземної мови. Як результат, дуже часто відсутня координація між заняттями із дисциплін спеціалізації та заняттями з усного і письмового перекладу, де ці набуті спеціальні знання повинні застосовуватися на практиці.

Особлива увага в німецькій системі навчання спеціалістів з усного та письмового перекладу приділяється тестуванню на професійну профпридатність студентів для професії перекладача, тому що майбутні перекладачі повинні мати ряд особистісних якостей: особливе логічне мислення, здатність до аналізу; креативність, яка є необхідною при створенні кінцевого тексту, а також при перекладі складних текстів, у разі, коли звичайних стратегій перекладу недостатньо; інтуїцію, тобто безпосереднє, повне, не обґрунтоване розуміння і впізнання; усвідомлену критичну позицію, здатність до самокритики; здатність швидко адаптуватися до нового виду діяльності, готовність постійно навчатись чомусь новому, що пов'язано з постійною вмотивованістю та зацікавленістю в навколишньому світі; високу готовність і здатність до комунікації, що передбачає гарне мовлення, відкритість, уміння аргументувати.

Ці якості легко визначаються тестом, краще рідною мовою, щоб уникнути впливу недостатньої компетенції на іноземній мові [4].

В процесі навчання студентам прищеплюються професійно-етичні якості: відповідальність, дисципліну, надійність, пунктуальність, лояльність стосовно замовника, певну дистанційованість, готовність пристосовуватися, повагу до принципів нерозголошення інформації, знання основних правил дипломатичного протоколу, гарну пам'ять, поставлений голос.

Для перевірки рівня мовленнєвої компетенції багато навчальних закладів увели різноманітні форми письмових та усних тестів, наприклад, завдання на синонімію, антонімію, перефразування, резюмування й інші трансформаційні завдання, завдання на розпізнання помилок та написання творів. Таким чином перевіряється загальна мовленнєва компетенція, асоціативна пам'ять, індуктивні мовленнєві здібності.

Зміст навчання для підготовки професійних перекладачів у Німеччині залишається питанням, що викликає багато дискусій між представниками теорії та практики. Є певне погодження щодо окремих дисциплін, які повинні бути включені в курикулу для спеціальності «Перекладач письмових та усних текстів». Це зумовлено особливою важливістю даних дисциплін. У більшості німецьких вищих навчальних закладах, які готують перекладачів, розділяються заняття з розвитку мовленнєвої компетенції іноземною мовою від занять з усного та письмового перекладу і окремо вводяться заняття з германістики. Переклад письмових та усних текстів є обов'язковою дисципліною. Німецькі дидактики вважають, що навчання письмовому перекладу потрібно розпочинати із вправ з усного перекладу, оскільки при цьому тренуються більшість стратегій і методик перекладу. Також при складанні навчальних планів враховується те, що перекладач усних текстів повинен уміти перекладати й письмові тексти [2, с. 35].

До курикули обов'язково включаються дисципліни зі спеціалізації, які ознайомлюють студентів з основами в певній галузі знань та формують перекладацьку і текстову компетенцію в певній сфері спеціалізації.

Обов'язковими є заняття з розвитку культурної компетенції, тобто предмет культурологія. Зміст культурологічних дисциплін може залежати від конкретної пари мов, ступеня схожості культур. Дисципліни з культури країни, мова якої вивчається, як правило, підбираються за контрастивним

принципом, у міжкультурному аспекті, щоб студенти зразу могли відчутти корисність отриманих знань для аналізу вихідного тексту і створення тексту перекладу. Але разом з цим міжкультурний компонент не абсолютизується, його зміст повинен узгоджуватися із заняттями з усного та письмового перекладу. Крім обов'язкових дисциплін і дисциплін за вибором, які перелічені в курикулах, у більшості вищих навчальних закладах студентам пропонують відвідувати так звані «студентські групи», що сприяють розвитку комунікативної й культурної компетенції. Це можуть бути театральні групи чи група «Фільм та дискусія». Групи очолюють викладачі, які володіють досконало іноземною мовою й акторською майстерністю і є досвідченими педагогами та психологами. Вони навчають студентів відчувати себе комфортно в іноземному мовному середовищі і культурному просторі, адекватно реагувати та правильно поводитися в ньому, що є дуже важливим для майбутнього перекладача. Особливо корисними дані групи є для студентів з недостатніми мовними навичками, яким важко долати стресові ситуації при спілкуванні іноземною мовою. Існують також групи, в яких студенти навчаються груповій роботі, телефонним переговорам, менеджменту рекламних заходів, те, як приймати ділових партнерів і навіть як поводитися на співбесідах при влаштуванні на роботу [3].

Дисципліни, які ознайомлюють студентів з основами комп'ютерного опрацювання мовних даних, редагуванням, машинним перекладом, обов'язково включені до курикули для майбутніх перекладачів і вводяться вже на початковому етапі навчання. В німецьких університетах студенти мають змогу відвідувати курси з теорії та практики термінології, які дають студентам знання про шляхи виникнення, класифікації термінів, навчають термінологічному пошуку з використанням усіх засобів від словника до бази даних.

У навчанні перекладачів не обійтися без компонентів транслаторики. Для того щоб заняття з перекладу могли будуватися на науковій основі, навчальним закладам Німеччини, які готують перекладачів, рекомендується вводити транслатологічні дисципліни якомога раніше, виходити за рамки актуальної пари мов, включати заняття з теорії перекладу, експертизи перекладу, стратегій і техніки перекладу. Важливими з точки зору перекладацької практики є також такі дисципліни, як лінгвістика, соціо- та психолінгвістика.

Підсумовуючи вищесказане, слід зазначити, що позитивним аспектом у підготовці майбутніх перекладачів в університетах Німеччини, на наш погляд, є чітка орієнтація процесу навчання на сьогоднішні і майбутні практичні завдання, з якими студенти зіткнуться в своїй професійній діяльності. Це, зокрема, чітка професійна орієнтація магістерських програм та надання бакалаврськими програми загальнофілологічної освіти. Зміст навчальних програм на перекладацьких спеціальностях відповідає потребам європейського ринку праці й глобалізаційним процесам, тому що вони містять всі дисципліни, вивчення яких приводить до формування перекладацької компетенції. Перевага практичних занять, відносно невисокий процент теоретичних дисциплін, їх оптимальне узгодження, професійний досвід перекладачів викладацького складу забезпечують студентам високі шанси на ринку праці. Для України важливо максимально ефективно використати дані позитивні аспекти німецького досвіду функціонування системи підготовки майбутніх перекладачів.

Подальшими доцільними напрямками дослідження є детальне вивчення особливостей професійної підготовки перекладачів в Україні та здійснення порівняльно-педагогічного аналізу змісту і форм перекладацьких програм в університетах України та Німеччини.

Список використаної літератури

1. Отрощенко Л. С. Реформування вищої освіти Німеччини у контексті Болонського процесу / Л. С. Отрощенко // Сучасні тенденції розвитку освіти в Україні та за кордоном : зб. матеріалів Міжн. науково-практичної конференції. Наукові праці. – Донецьк, 2009. – Випуск 5 (155). – С. 62–66. – «Серія «Педагогіка, психологія і соціологія»».
2. Полупанова Е. Инновации в высшем образовании западных стран: организационный уровень / Е. Полупанова // Alma Mater. – 2005. – № 3. – С. 35.
3. Mayer F. Konzeptionelle Ausgestaltung der Ausbildung der Dolmetschern und Übersetzern [Електронний ресурс] / F. Mayer. – Режим доступу: http://www.transforum.de/download/Mayer_BA-MA_in_Europa.pdf. – Загол. з екрану. – Мова німецька.
4. Stoll K.-H. Der Bologna-Prozess im Bereich Übersetzen und Dolmetschen [Електронний ресурс] / K.-H. Stoll. – Режим доступу : http://www.fachportal-paedagogik.de/.../fis_set.ht. – Загол. з екрану. – Мова німецька.

Рецензент – кандидат педагогічних наук О. В. Орловська.